

І.А. КАЗИМИРОВА
м. Київ, Україна

АРХІТЕКТОНІКА РЕЄСТРУ ІСТОРИЧНОГО СЛОВНИКА ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Статтю присвячено висвітленню проблематики укладання історичного словника лінгвістичних термінів, зокрема правилам організації його реєстру. Наголошено на важливості роботи над теоретичними засадами такого словника, оскільки упорядкування терміносистем доцільно починати зі з'ясування основних тенденцій їхньої історичної еволюції. Нечисленні яскраві зразки термінографічних творів, у яких відображено розвиток лінгвістичних термінів, лише підтверджують необхідність повнішого висвітлення широкого спектру термінологічних номінацій. Реєстр репрезентовано як один із важливих складників словника, що забезпечує доступ читачеві до вміщеної в ньому інформації, окреслено вимоги, що висуваються до цього фрагмента термінологічного словника.

Ключові слова: лінгвістичний термін, реєстр словника, реєстрова одиниця, формальний варіант терміна, історичний словник лінгвістичних термінів.

Щодо словника реєстр – напівфабрикат. Це лише підмет, що в словнику одержує свій присудок (тлумачення чи переклад)
О.О. Реформатський

Дослідження історії лінгвістичного терміна в словниковому представленні актуальне для теоретичного й прикладного українського термінознавства з огляду на важливість осмислення формальних і семантичних змін, які відбулися в лінгвістичній термінології української мови від часу її появи до середини ХХ ст. Значної ваги набуває вивчення та об'єктивне лінгвістичне оцінювання наукових джерел словника – граматик, словників, навчальних посібників і наукових праць ХVІ – першої половини ХХ ст. (Казимилова, 2020: 80–83). Вивчення історії лінгвістики покликане сприяти поглибленню знань про її терміносистему, збагаченню термінологічного словника «ретроспективою» того чи того терміна, необхідне для усвідомлення складного шляху, який проходить одиниця номінації за час свого існування. Як зазначала А.В. Крижанівська, розв'язання проблем упорядкування терміносистем варто починати зі з'ясування основних тенденцій їхньої історичної еволюції (Крижанівська, 1984: 13). Репрезентацію всіх аспектів наших знань про мову в словниковій формі дослідники вважають провідною тенденцією сучасної лінгвістичної науки (Караулов 1981; Кульчицький 2010 та ін.). Історичних словників лінгвістичних термінів у слов'янській лінгвотермінографічній практиці обмаль. Укажемо на такі праці: «Материалы к словарю грамматической терминологии восточно-славянских языков» Т.В. Баймута (Баймут); «Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології з передмовою про розвиток її» І.І. Огієнка (Огієнко); «Показчик давніх слов'янських філологічних термінів» В.В. Німчука (Німчук); «Опыт

исторического словаря русской лингвистической терминологии» М.Г. Булахова (Булахов). В українському та зарубіжному мовознавстві створено чимало ґрунтовних праць, присвячених загальним питанням теорії термінографії й описові історії галузевих термінологій української та інших слов'янських мов, нагромаджено та вибірково проаналізовано великий фактичний матеріал. У лінгвоукраїністиці кінця ХХ – початку ХХІ ст. маємо спроби фахово оцінити лінгвістичну термінологію в історичній ретроспективі (Горда, 2016; Захарчин, 1995; Кацімон, 2010; Куньч, 1997; Медведь, 2001; Полюга, 2012; Чернобров, 2019; Якимович-Чапран, 2009; Ярошевич, 2008). Проте цілісного опису концептуальних засад укладання історичного словника лінгвістичних термінів, який мав би комплексну будову, поєднавши в одному термінографічному продукті елементи різних типів словників, із теоретичною деталізацією кожного з компонентів макро- й мікрокомпозиції словника, досі немає. Одним із важливих складників словника, що забезпечує доступ читачеві до вміщеної в ньому інформації, є реєстр. Документування всього багатства, розмаїття, складності лексичного складу в реєстрі – першочергове наукове завдання для укладача, що має значення не лише для лінгвістів, а й для літературознавців, істориків, культурологів (Лексический фонд, 2013).

Мета статті – розглянути засади формування реєстру історичного словника лінгвістичних термінів і визначити вимоги до реєстрової одиниці як до елемента словникової статті.

Реєстр у «Словнику української мови» в 11-ти томах визначено як «список, перелік у словнику слів, що тлумачаться або перекладаються іншою мовою» (СУМ: 484). Одиниці, що формують, творять реєстр словника, – це його реєстрові одиниці. Кожна реєстрова одиниця паралельно є елементом мікроструктури словника – заголовковою одиницею, пояснюваним. Термінні номінації реєстру – *реєстр, словниця, корпус словника* та реєстрові одиниці – *реєстрове слово, гасло (підгасло), гаслове слово, словникове гасло, реєстрова одиниця, лексичний вхід, вокабула, ім'я, лексема, заголовний / заголовковий термін, заголовкова одиниця, реєстровий термін, лексикографічна одиниця, одиниця (лексикографічного) опису, заголовна зона*. Така палітра термінозначень засвідчує багатоаспектність і багатоплановість номінованих ними понять.

Першою українською науковою розвідкою, що в ній було викладено засади термінологічної й зокрема термінографічної роботи, є «Інструкція для укладання словників ІУНМ». Наголошено, що в наукових термінологічних словниках ІУНМ об'єктом вивчення постає українське слово, отже реєстр термінів, що лягає в основу кожного словника, повинен бути український. Суть праці над термінологією визначено так: використання лексичного матеріалу живої мови та літературних джерел; творення нових слів – термінів із кореневих мовних основ за законами словотворення мови; запозичання чужих слів із термінологічного матеріалу чужої мови, де, очевидно, ця галузь діяльності достатньо розвинена, за допомогою перекладу його українською мовою, або пристосування чужого слова-терміна до законів і правописних норм своєї мови (Інструкція..., 1928). Подальша робота над вимогами до реєстру словника пов'язана з перекладною термінографією, оскільки перекладний словник тривалий час посідав чільне місце серед лексикографічних продуктів з огляду на його практичну закріпленість у народному господарстві.

Особливість історичного словника лінгвістичних термінів полягає в тому, що в ньому мають бути відображені всі номінації лінгвістичних понять, із часу їхньої фіксації в давніх писемних джерелах до сьогодні. Спираючись на методологічні засади праці (Лексический фонд, 2013), окреслимо низку принципових моментів укладання реєстру такого словника. Наукова доцільність укладання реєстру історичного словника лінгвістичних термінів зумовлена тим, що в ньому з максимальною повнотою буде здійснена повна реєстрова фіксація термінологічних одиниць на позначення понять лінгвістики. Важливим результатом цієї роботи повинен стати не лише власне реєстр лінгвістичних термінів окресленого періоду, але й теоретично обґрунтоване реєстрове представлення термінів мовознавства. Зокрема, складність лексичного матеріалу дасть змогу впорядкувати наповнення реєстру, відобразити варіантність термінів, показати в реєстрі їхні системні зв'язки тощо. До того ж вичерпна фіксація формальних варіантів є багатим джерелом для укладання словопоказчиків до окремих лінгвістичних пам'яток.

Важливим елементом укладання реєстру є з'ясування принципів виокремлення слова-репрезентанта як основного його елемента. Оскільки верхньою хронологічною межею словника є період 50-х рр. минулого століття, в основу корпусу покладено реєстрову частину енциклопедії «Українська мова» (УМЕ). Це нормативні з погляду сучасної лінгвістики терміни, що представляють предметно-логічну й категорійно-поняттєву архітектоніку лінгвістичного термінологічного континууму: 1) ексклюзивні лінгвістичні суперкатегорії: мова, мовлення, знак, смисл; 2) кардинальні універсально-лінгвістичні категорії: частина мови, час, слово / лексема, ім'я, значення, семантика, вид, відмінок; 3) базові загальнолінгвістичні категорії: іменник, прикметник, числівник, дієслово, займенник, прислівник та ін.; 4) спеціальні лінгвістичні суперпоняття: означувальне, означуване, концепт, деривація, номінація тощо; 5) лінгвістичні міжнаукові (міжгалузеві) поняття: система, форма, зміст, звук, закінчення, функція, значення, тема тощо; 6) вузькоспеціальні лінгвістичні поняття: адвербіалізація, арготизм, африката, біфікс, гіпертеза, полісиндетон, фарингалізація тощо (Антимирова, 2011).

Реєстрове слово – елемент реєстру, укладанню якого передують виявлення й упорядкування відповідної системи понять за допомогою систематизації й визначення кожного з понять, які входять у систему. Систематизацію проводимо шляхом класифікації понять, тобто їхнього представлення як системи, в якій зафіксовано ієрархічні відношення між ними. Основні різновиди ієрархічних відношень між поняттями – це родо-видові (гіперо-гіпонімні) та партитивні (частини й цілого) відношення. Ці відношення достатньо стабільні й не залежать від контексту. Наприклад, у словниковій статті до ономастичного терміна *гідронім* відбито гіперо-гіпонімні відношення в частині дефініції («*гідронім* – вид *топоніма*»).

Поняття, терміни на означення яких увійдуть до словника, повинні бути класифіковані за такими логічними рівнями: 0-й рівень (категорійний); 1-й рівень (суперординаційний); 2-й рівень (пресуперординаційний); 3-й рівень ординаційний (базовий); 4-й рівень (пресубординаційний / спеціалізований); 5-й рівень (субординаційний / вузькоспеціалізований) (Іващенко, 2006: 242–245). Уже згадуваний термін *гідронім* у такій логічній класифікації перебуватиме на 3-му, ординаційному / базовому рівні. Категорійний рівень

репрезентований термінопоняттям *назва*; суперординаційний – термінопоняттям *власна назва (онім)*; пресуперординаційний – термінопоняттям *топонім*; пресубординаційний / спеціалізований – напр., термінопоняттям *потамонім (назва річки)*. Найнижчий рівень концептуалізації, субординаційний / вузько-спеціалізований, в ономастичній термінології не номінований, потенційні терміни мали б передавати поняття «гірська річка» чи «рівнинна річка».

Наповнення реєстру – одне з головних питань будь-якого термінографічного проекту, тому максимально повне залучення зафіксованих в обраних для аналізу писемних пам'яток термінологічних одиниць забезпечить об'єктивне відтворення лінгвістичної терміносистеми. Якщо в нормативному термінологічному словнику доцільно обирати один термін – репрезентант лінгвістичного поняття, що якнайповніше відповідає вимогам, які висуваються до терміна (однозначність, точність, нормативність тощо), то в історичному словнику ці обмеження знято, оскільки перед укладачами стоїть завдання відтворити всі номінації того чи того термінопоняття. Окрім власне лінгвістичних важливими постають культурні, історичні, літературні, етнографічні критерії добору й опису слова. З огляду на це до реєстру залучаємо не лише слово-репрезентант сучасного лінгвістичного терміна, а й усі його різночасові формальні варіанти, які передають: 1) власне лексичну синонімію: *іменник, речівник, ймення річеве, йменник* тощо; *кома, перетинка*; 2) генетичну лексичну синонімію, зумовлену паралельним уживанням питомих українських і запозичених слів: а) із польської: *ніякий рід; середній рід*, б) із латинської – *дісйменник, infinitivus; приказовий спосіб, imperative; іменникове пояснення, об'єкт, objectum; прикладка, апозиція; зв'язка, copula; особове дієслово, verbum finitum*; в) із грецької – *складня, синтакса*; 3) т. зв. структурну синонімію: *єдине число, єднина, однина; многе число, множина; двійне число, двійня* тощо. Реєстр міститиме й фонетичні варіанти лінгвістичних термінів: *діалектологія, діалектологія, діялектологія; фамілія, фамилія; словотвірні – подвійна шелестівка, подвосна шелестівка; подвійний присудок, подвоєний присудок; орфографічні – зіменниковане слово, з'іменниковане слово; підрядно-зложене речення, підряднозложене речення* тощо.

Картина варіювання в українській мові дуже складна й неоднозначна, що пов'язано з калькуванням і запозичанням мовознавчих термінів: одне й те саме слово могло прийти з різних мов-джерел у різних фонетико-орфографічних виражах; в одному слові часто поєднуються ознаки різних типів варіантів. До широкого спектру варіантності в лінгвістичній терміносистемі призводила також нестабільність орфографічних норм. Усе це потрібно враховувати, наповнюючи реєстр словника. Наприклад, поряд із базовим терміном *фонетика* подаємо варіанти *Звдкословіє, звдкословіє, звучня, звуки, навка о звдкахъ, наука про звуки, наука про форми звука*. До терміна *імєнник* наводимо варіанти *имѧ, имѧ существительное, імѧ существительное, мєння речей, суццикъ, предметѡвникъ, іменникъ, іменникъ, іменнькъ, ім'я суще, ім'я самостійне, речівник, ймення річеве, предметник* тощо. Ретроспекція терміна *алфавіт* представлена варіантами *алефбетъ, альфабета, алфаетум, алфаетъ, абетло, абецеда* тощо.

Реєстр передбачає алфавітний порядок розташування слів, на відміну від власне словникової статті, де поряд із алфавітним може бути застосовано алфавітно-гніздовий порядок.

Важливо уніфікувати спосіб подання реєстрового слова: здебільшого воно представлене формою однини відповідного терміна, крім випадків, коли термін уживається лише в множині. Вокабулу наведено напівжирним прописним шрифтом із зазначенням наголосу: ГРАМАТИКА; ДІЄСЛОВО тощо. Увага до слова, до його внутрішньої форми спонукає термінографа до поточнення форми терміна. Наприклад, у російській мові є термін *антропонимический*, який стосується й антропоніма, й антропонімії, й антропоніміки. Тривалий час цим терміном в українському перекладі (*антропонімічний*) послуговувалися й в українському мовознавстві. Проте прагнення зробити прозорою внутрішню форму похідного терміна спонукало дослідників розмежувати слова *антропонімічний* (від *антропонім*), *антропоніміїний* (від *антропонімія*) та *антропонімічний* (від *антропоніміка*). Тому варто віддати перевагу термінам *екзистенційний*, *категорійний* замість широко вживаних раніше *екзистенціальний*, *категоріальний*.

Наголосимо на важливості дотримання норм чинного українського правопису в тому фрагменті реєстру словника, що відбиває сучасні терміни. У словниках лінгвістичних термінів є багато відхилень від цих норм. Зокрема, вжито не властиві українській мові активні дієприкметники теперішнього часу. Пор.: *організуючий* (потрібно: *організувальний*) *центр речення*, *доповнюючі* (потрібно: *доповнювальні*) *відношення* тощо.

Отже, схарактеризовано лише найголовніші вимоги до «лівої» частини словникової статті, і це лише верхівка айсберга під назвою «термінологічний словник». Окремих зауваг потребує «права» частина словникової статті, а також характеристика його макрокомпозиції, тобто зв'язків між термінами, для розуміння їхньої парадигматики та синтагматики.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

УМЕ – *Українська мова: енциклопедія*. (2007). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. Вид. 3-тє. 854 с.

Баймут – Баймут, Т.В. (2014). Матеріали к словарю грамматической терминологии восточно-славянских языков. Т.В. Баймут. *Вибрані наукові праці*. Ніжин. С. 173–202.

Булахов – Булахов, М.Г. (2002). *Опыт исторического словаря русской лингвистической терминологии*: в 5 т. Минск: БГПУ (Т. 1–5).

Німчук – Німчук, В.В. (1985). Показчик давніх слов'янських філологічних термінів. Німчук, В.В. *Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст.* Київ: Наукова думка. С. 215–222.

Огієнко – Огієнко, І.І. (1908). *Історичний словник української граматичної термінології з передмовою про історію розвитку її*. Київ: Друкарня І-ї Київської Друк. спілки, Трьохсвятительська, 5. 79 с.

СУМ – *Словник української мови: в 11 томах* (Том 8). (1977).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антимирова, В.В. (2011). *Лексико-семантические и деривационные характеристики русской лингвистической терминологии* [Дис. ... канд. філол. наук]. Краснодар.
2. Горда, О.М. (2016). *Становлення та розвиток словотвірної термінології в галицьких шкільних граматиках української мови (друга пол. XIX – поч. XX ст.)* [Дис. ... канд. філол. наук]. Львів.

3. Захарчин, В.В. (1995). *Українська мовознавча термінологія кінця XIX – початку XX століття* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Київ.
4. Іващенко, В.Л. (2006). *Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології)*: монографія. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго. 328 с.
5. *Інструкція для укладання словників ІУНМ*. (1928). *Вісник ІУНМ*, Вип. 1, 66–72.
6. Казимилова, І.А. (2020). Лінгвістичний профіль джерела як термінографічний інструмент. *Українська мова*, 2 (74), 79–93. <https://doi.org/10.15407/ukrmoiva2020.02.079>.
7. Караулов, Ю.Н. (1981). *Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка*. Москва: Наука.
8. Кацімон, О.А. (2010). *Теоретичні і практичні аспекти діяльності українських мовознавців на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Чернівці.
9. Крижанівська, А.В. (1984). Проблеми упорядкування термінологіки на сучасному етапі. *Мовознавство*, 1, 12–19.
10. Кульчицький, І.М. (2010). Відображення структурних відношень реєстру термінологічних словників у базах даних. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*, 689, 271–280.
11. Куньч, З.Й. (1997). *Становлення і розвиток української риторичної термінології* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Київ.
12. *Лексический фонд русского языка XVIII века: Инструкция по составлению Реестра лексики русского языка XVIII века*. (2013). Отв. ред. И.А. Мальшева. СПб.: Нестор-История.
13. Медведь, О.В. (2001). *Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан)* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Харків.
14. Полюга, С.М. (2012). *Греко-римська традиція у становленні української граматичної термінології (на матеріалі морфології)* [Дис. ... канд. філол. наук]. Київ.
15. Чернобров, Ю. (2019). *Історія синтаксичних термінів української мови: XIX – перша половина XX ст.*: монографія. Київ: Наукова думка.
16. Якимович-Чапран, Д.Б. (2009). *Лексика на позначення наукових понять з мовознавства у пам'ятках української мови XVI–XVII ст.* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Львів.
17. Ярошевич, І.А. (2008). *Українська морфологічна термінологія XX – початку XXI ст.*: [Автореф. дис. ... канд. філол. наук]. Київ.

Iryna Kazymyrova

ARCHITECTONICS OF THE REGISTER OF THE HISTORICAL DICTIONARY OF LINGUISTIC TERMS

The article is devoted to compiling a historical dictionary of linguistic terms, particularly the rules of the register's organization. The importance of theoretical development of the principles of such a dictionary is emphasized, as the ordering of terminological systems should begin with the elucidation of the main tendencies of its historical evolution. One of the dictionary's crucial components, which ensures access to the reader to the information contained in it, is its register. The article outlines the requirements for this fragment of the terminological dictionary. The scientific expediency of compiling a list of the historical dictionary of linguistic terms is caused by the fact that it will be carried out with its maximum fullness the complete registration of terminological units to denote the concepts of linguistics. An essential result of this work has become a register of the linguistic terms of the outlined period and establishing the theoretical principles of register representation of linguistic terms.

In particular, the lexical material's complexity would enable the organizing of the filling of the register, to reflect the terms variability, transfer in the register its system connections. Comprehensive fixation of the standard variants in the future will allow the compilation of word indexes to the individual linguistic sights. The corpus is based on the register part of the encyclopaedia Ukrainian Language. These are normative from the point of view of modern linguistics terms that represent the subject-logical and categorical-conceptual architecture of the linguistic terminological continuum, such as exclusive linguistic subcategories, crucial universal-linguistic concepts, basic general linguistic categories, unique linguistic super concepts, interdisciplinary linguistic concepts, and highly specialized linguistic concepts. Besides the main linguistic criteria, cultural, historical, literary, and ethnographic criteria for word selection and description are essential. Therefore, the register involves the representative word of modern linguistic terms and all its standard variants, selected from scientific, educational, and lexicographical sources. Filling the dictionary registry should consider that the pattern of variation in the Ukrainian language is very complex and ambiguous, due to the tracing and borrowing of linguistic terms, and instability of spelling rules.

К е y в о р д: linguistic term, dictionary register, register unit, a formal variant of the term, historical dictionary of linguistic terms.

LEGEND

УМЕ – *Ukrainijsjka mova: encyklopediia*. (2007). Kyiv: Vyd-vo “Ukrainska encyklopediia” im. M.P. Bazhana. (3th ed.). 854 p. [in Ukr.].

Баймут – Bajmut, T.V. (2014). Materialy k slovarju grammaticheskoi terminologii vostochno-slavjanskih jazykov. In T.V. Bajmut. *Izbrani naukovy praci*. Nizhyn. pp. 173–202. (in Russ.).

Булахов – Bulahov, M.G. (2002). *Opyt istoricheskogo slovarja russoj lingvisticheskoi terminologii: v 5 t.* Minsk: BGPU. Vol. 1–5. (in Russ.).

Німчук – Nimchuk, V.V. (1985). Pokazhchyk davnikh slovianskykh filologichnykh terminiv. In Nimchuk, V.V. (1985). *Movoznavstvo na Ukrajinі v XIV–XVII st.* (pp. 215–222). Kyiv: Naukova dumka [in Ukr.].

Огієнко – Ohienko, I.I. (1908). *Istorychnyi slovnyk ukrainskoi hramatychnoi terminologii z peredmovoiu pro istoriiu rozvytku ii*. Kyiv: Drukarnia I-ii Kyivskoi Druk. spilky, Trokhsviatytska, 5 [in Ukr.].

СУМ – *Slovnyk ukrajinsjkoji movy: v 11 tomakh*. Vol. 8. 1977 [in Ukr.].

REFERENCES

1. Antimirova, V.V. (2011). *Leksiko-semanticheskie i derivacionnye harakteristiki russoj lingvisticheskoi terminologii*. [Unpublished PhD thesis]. Krasnodar (in Russ.).
2. Chernobrov, Yu. (2019). *Istoriia syntaksychnykh terminiv ukrainskoi movy: XIX – persha polovyna XX st.*: monohrafiia. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
3. Horda, O.M. (2016). *Stanovlennia ta rozvytok slovotvirnoi terminologii v halytskykh shkilnykh hramatykh ukrainskoi movy (druga pol. XX – poch. XXI st.)* [Unpublished PhD thesis]. Lviv. 353 p. (in Ukr.).
4. *Instruktsiia dlia ukladannia slovnykiv IUNM*. (1928). Visnyk IUNM, Issue 1, 66–72 (in Ukr.).
5. Ivashchenko, V.L. (2006). *Konceptualna reprezentaciia frahmentiv znannia v naukovomytetskii kartyni svitu (na materialy ukrainskoi mystetstvoznavchoi terminologii)*: monohrafiia. Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho. 328 p. (in Ukr.).
6. Karaulov, Ju.N. (1981). *Lingvisticheskoe konstruirovanie i tezaurus literaturnogo jazyka*. Moscow: Nauka. 367 p. (in Russ.).

7. Kazymyrova, I.A. (2020). Linhvistychnyi profil dzherela yak terminohrafichnyi instrument. *Ukrainska mova*, 2 (74), 79–93. Retrieved from <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.02.079>. (in Ukr.).
8. Katsimon, O.A. (2010). *Teoretychni i praktychni aspekty diialnosti ukrainskykh movoznavstiv na Bukovyni v kintsi XIX – na pochatku XX st.* [Synopsis of PhD thesis]. Chernivtsi (in Ukr.).
9. Kryzhanivska, A.V. (1984). Problemy uporiadkuvannya terminoleksyky na suchasnomu etapi. *Movoznavstvo*, 1, 12–19 (in Ukr.).
10. Kulchytskyi, I.M. (2010). Vidobrazhennia strukturnykh vidnoshen reiestru terminolohichnykh slovnykiv u bazakh danykh. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*. *Informatsiini systemy ta merezhi*, 689, 271–280 (in Ukr.).
11. Kunch, Z.Yo. (1997). *Stanovlennia i rozvytok ukrainskoi rytorychnoi terminolohii* [Synopsis of PhD thesis]. Kyiv. 16 p. (in Ukr.).
12. *Leksicheskiy fond russkogo jazyka XVIII veka: Instrukcija po sostavleniju Reestra leksiki russkogo jazyka XVIII veka.* (2013). I.A. Malysheva (Ed.). SPb.: Nestor-Istorija. 76 p. (in Russ.).
13. Medved, O.V. (2001). *Ukrainska hramatychna terminosystema (istoriia ta suchasnyi stan)* [Synopsis of PhD thesis]. 10.02.01. Kharkiv (in Ukr.).
14. Poliuha, S.M. (2012). *Ghreko-rymska tradytsiia u stanovlenni ukrainskoi hramatychnii terminolohii (na materialy morfolohii)*. [Unpublished PhD thesis]. Kyiv (in Ukr.).
15. Yakymovych-Chapran, D.B. (2009). *Leksyka na poznachennia naukovykh poniat z movoznavstva u pamiatkakh ukrainskoi movy XVI–XVII st.* [Synopsis of PhD thesis]. Lviv (in Ukr.).
16. Yaroshevych, I.A. (2008). *Ukrainska morfologhichna terminologhiia XX – pochatku XXI st.* [Synopsis of PhD thesis]. 10.02.01. Kyiv (in Ukr.).
17. Zakharchyn, V.V. (1995). *Ukrainska movoznavcha terminolohiia kintsia XX – pochatku XXI stolittia.* [Synopsis of PhD thesis]. Kyiv. (in Ukr.).

УДК 811.161.2'373.43

Л.П. КИСЛЮК
м. Київ, Україна

ТЕРМІН У ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ АКТИВНОГО ТИПУ

У статті подано розуміння тлумачного словника активного типу в сучасній лексикографії. Визначено критерії добору спеціальної лексики й термінів до реєстру тлумачного словника активного типу. На матеріалі сучасних текстів проаналізовано оновлення семантики багатозначних лексем: появу нових термінологічних значень у нейтральних одиниць та переносних неспеціальних значень у термінів.

К л ю ч о в і с л о в а: лексикографія, тлумачний словник активного типу, спеціальна лексика, термін.

Загальномовний тлумачний словник моделює лексичну систему мови за певний часовий період з урахуванням її розвитку й оновлення. Словник активного типу охоплює найчастотнішу загальноповживану частину лексики. Як правило, це лексика, якою користується освічений носій мови. Л.В. Щерба розумів активний словник як «лексикографічний посібник, який полегшує мовцю

© Л.П. КИСЛЮК, 2021